

שמעתא עמיקתא

גליון תכ"ח | פרשת אח"מ - קדושים | תש"פ | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם חייבים לשלם למוסדות חינוך בזמן מגיפת הקורונה

א. שכר דבר ונאנס או היתה מכת מדינה. ב. מכת מדינה בשכירות קרקע. ג. אונס בשכירות פועלים. ד. מכת מדינה בפועלים ומטלטלים. ה. גדר מכת מדינה. ו. חוק המלכות אם חשיב מכת מדינה. ז. גורם חיצוני. ח. דין ניכוי להבא. ט. במקום ספק. י. מנהג המדינה, הסכם על דעת החוק.

א. שכר דבר ונאנס או היתה מכת מדינה

תנן בבב"מ (ע"ב) השוכר את החמור ומתה חייב להעמיד לו אחר. ובגמ' שם (ע"ט) ס"ל לשמואל דאם לא העמיד לו רשאי השוכר למכור בהמה חלב או נשפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן שכירותו, ואם אין בדמים ליקח בהמה אחרת, שוכר בדמים בהמה אחרת עד שיגיע למקום שפסק עמו. וכן הובא בטשו"ע (ח"י"מ סי' שי סעי' א).

ותנן עוד שם (ק: - קד:) המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין או בית האילן, יבש המעין ונקצץ האילן אינו מנכה לו מחכירו. ובגמ' היכי דמי אילימא דישב נהרא רבא אמאי אינו מנכה לו מחכירו נימא ליה מכת מדינה היא, דתנן שם (ק"ה) המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן שכירותו, ואם אין בדמים ליקח בהמה אחרת, שוכר בדמים בהמה אחרת עד שיגיע למקום שפסק עמו. וכן הובא בטשו"ע (סי' שכא סעי' א). ועי' עוד בגמ' שם ובתוס' (ד"ה דאפשר) דהיכן שיש מכת מדינה אלא שאפשר ע"י טורח אינו מנכה לו. וכן פסק הרמ"א (שם סעי' א). מבואר שבמקום אונס אינו מנכה מהשכר, אבל במקום מכת מדינה מנכה לו.

ב. מכת מדינה בשכירות קרקע

וכת' בהגה"מ (משפטים סי' כ) בשם הור"ם משאנן שהשוכר בית ונשרף יחד עם כל התבנים שבעיר, הוי מכת מדינה, וגם אם שילם, צריך להחזיר לו כי במכת מדינה ההפסד על המשכיר, דאמרין דמזלו של המשכיר גרם. ועפ"י פסק הרמ"א (סי' שיש סעי' יז) שאם נשרף הבית דינו כנפל (ומנכה לו) ואם נשרף כל העיר, הוי מכת מדינה ומנכה לו מן שכירותו מה שלא דר בו. והקשה עליו הסמ"ע (סי' לד) דהלא בלא נשרף כל העיר ג"כ מנכה לו מן שכירותו, וע"כ הגיה בדברי הרמ"א נשרף הבית דינו כנפל, וי"א שצריך ליתן לו כל שכרו, מיהו אם לא נשרף כל העיר מנכה לו. והט"ז (שם) הסכים לסמ"ע, וכת' דעיקר דלינא כנפל. והובאו דברי הסמ"ע בביאור הגר"א (אות לו) ובקצות (סי' ח). וכן דעת החת"ס (ח"י"מ סי' סכא). ועי' מש"כ בזה הנה"ת (ב"י סי' ג) ומשי"כ שם בשם המה"ר"א (אות לו) ועי' עוד פתח"מ (שכירות פ"ו הגה כג מדי"ה והנה"מ).

ואם השוכר נאנס מציינו מתי הובא ברמ"א (סי' שלד סעי' א), לדעת המרדכי (ב"י סי' שמח) מי ששכר בית לדור בו, ומת בתוך זמן השכירות, א"צ לשלם לו רק מה שדר בו, דבעל הבית הוי כפועל והו"ל להתנות. מיהו לדעת הב"י (ס"י סי' שג) בשם הרשב"א (ח"א סי' אלף כח) שצריך לשלם בכה"ג. ומסיק הרמ"א (שם) דלכן אם קבל השכר כולו, א"צ להחזיר כלום, ע"כ. והש"ך (סי' א) נקט כהמרדכי. וכן נראה דעת הנה"ת (סי' שלד ס"א וסי' שטז ס"ב) והחזו"א (סי' כג ס"ג יב-ג) כת' דהוי ספיא דדינא.

ג. אונס בשכירות פועלים

ואיתא בבב"מ (ע"ג) אמר רבא השוכר את הפועל להשקות השדה מזה הנהר, ופסק הנהר בחצי היום, אם אין דרכו להפסיק, פסידא דפועלים, אם דרכו להפסיק, אם הוא בן באותה העיר פסידא דפועל, אבל אם אינו מן העיר פסידא דבעל הבית. וכת' הרא"ש (שם) אם אין דרכו להפסיק פסידא דפועלים כי כל אונסא דלא איבעי לאסוקי אדעתיהו אי נמי תרוייהו איבעי לאסוקי אדעתיהו, פסידא דפועלים, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואם רגיל להפסיק אי הוא בן העיר פסידא דפועל, אם הוא מעיר אחרת פסידא דבעל הבית, כי היה לו להתנות ע"י מתחילה, ע"כ. וכן פסק השו"ע (סי' שלד סעי' א).

וכת' עוד הרא"ש (שם סי' א) בשם ה"ר יואל הלוי שמי ששכר מלמד לבנו וחה התלמיד, אם אינו רגיל באותו חולי או אפי' אם רגיל והמלמד מן העיר ומכיר בו פסידא דמלמד, אבל אם רגיל בחולי ואין המלמד מכיר בו כגון שאינו מן העיר פסידא דבע"ה הוא. וכת' הב"י (סי' שלד) בשם מהרי"ל (סי' מא) שאם שינוי אויר בעיר והבריה הבן דינו שוה להא דרבינו יואל. וכן הביא הרמ"א (שם סעי' א) בכל אונס שאירע לפועל, בין ששניהם היו יודעין שדרך האונס לבא או ששניהן אינן יודעין, הוי פסידא דפועל כו', לכן אם קבל השכר כולו, א"צ להחזיר כלום, ואם ברחו מחמת שינוי אויר, הוי כשאר אונס, והוי פסידא דפועל או המלמד.

ד. מכת מדינה בפועלים ומטלטלים

אלא דע"י במרדכי (ב"י סי' שמג) שאם ביטל המלמד מחמת המושל בעיר הוי מכת מדינה וההפסד של בעל הבית. וכן הוא במהר"ם פדאוה (סי' פז). וכן פסק הרמ"א (סי' שלד ושכא). וכן מציינו בהגהות אשר"י (ב"י פ"ו סי' ה) שאם הביטול הוא מחמת גזירות המושל בעיר וא"א למלמדים ללמוד הו"ל מכת מדינה ונותן לו כל שכרו, והביאו הש"ך (סי' שלד ס"א). אלא שמסתבר שמי"מ בכה"ג אינו משלם אלא כפועל בטל כהא שמציינו בריש סי' ש"ל"ג ושול"ז, ועי' בטשו"ע (סי' שלד סעי' ד) וברמ"א (סי' שלד סעי' א) שמבואר שאם לפי ראות עיני הב"י המלמד נהנה בלמודו יותר מבטולו צריכה לתת למלמד שכרו מושלם. ועי' בסמוך.

ה. גדר מכת מדינה

איתא בבב"מ (ק"ה) היכי דמי מכת מדינה אמר רב יהודה כגון דאישדוף רובא דבאגא. ופרש"י (ד"ה רובא) "רוב הבקעה" שזו בתוכה. וכן פסק השו"ע (סי' שכב סעי' א) דהחוכר את השוכר שדה מחבירו, ואכלה חגב או נשפה, אם אירע דבר זה "לרוב השדות של אותה העיר", מנכה לו מחכירו הכל, לפי ההפסד שאירעו, עכ"ל.

ועי' בש"ך (סי' שלד ס"ב) שכת' המהר"ם פדאוה (שם) לענין דבר משמע דאף שהרוב ברחו לא הוי מכת מדינה. וכתב עליו הש"ך דאין דבריו צריכי' לי לזה מבואר בב"מ שם בדבור סג, ומה שנקט ההגהות היינו דוקא במושל דהוי מילתא פסיקא משא"כ בחולש שהיו צריכי' לראות אם הרוב חולים, אבל אה"י' אם ידוע שהרוב חולים או שהרוב ברחו מהעיר הוי מכת מדינה, ע"כ. וכן מבואר בט"ז (סי' שלד סעי' א) שכתב בענין דבר שבמקום שצריכים הרוב לברוח ודאי הוה מכת מדינה.

ועי' בקצות (סי' שכב ס"ק א) שכת' ע"פ המהר"ם מרטנבורג (סי' שפח) דהא דאמרין שאם פשטה המכה ברוב השדות הוי מכת מדינה ולא אזלינן בתר מיעוטא, כי המכה היא על שדות וזו השדה נמי נשדפה והיא בכלל הרוב ואם היה משכיר זו השדה לאיש אחר ג"כ לא היה משלם ק"ל נשדפה, אבל במקום שהמכה היא על אנשים שהיו צריכים לברוח משום סכנה, אם מיעוט אנשים נשדפו בעיר לא הולכים אחר הרוב ואמרין שהיה שוכרו זה שלא ברח, ע"כ. אלא דעיי"ש במהר"ם שנקט שמי"מ בכה"ג יחלוקו, והקצות תמה עליו דבנונא שהוא ספק קיי"ל שעל המוציא להביא ראיה.

ולפי"ז אע"פ ששוכר בית ולא יכול לדור בה מחמת מכת מדינה פטור מלשלם כמבואר להלן באות ח', מ"מ שוכרים שטסו למדינות אחרות ונתנה מחמת התפשטות נגיף הקורונה אין בידם לחזור עקב ביטול פיסות של החברות או סגירת שדי תעופה, י"ל שחייבים לשלם (א"י"כ מבטלים שכירות) דדמי להא שהביא הקצות הנ"ל שבמקום שהמכה היא על אנשים אם מיעוט אנשים נשדפו בעיר לא הולכים אחר הרוב ואמרין שהיה שוכרו זה שלא ברח. וק"י ב"י"ד שלא היו צריכים לברוח מהעיר. ועוד י"ל דאין מכה זו ברוב השוכרים כי שאר הדמים באר"י משמיים לשכור ולדור בדירות, וע"כ חשיב מכה פרטית. ובכה"ג מציינו בסמ"ע שול"ז שחלקו בה הפוסקים כני"ל אות ב' וע"כ הולכים אחר המוחזק.

שוב שמענו בשם הגר"ם שפרן שליט"א שבני חו"ל שאין בידם לחזור אין הדבר בכלל מכת מדינה אלא בכלל אונס. והוסיף שגם מדין אונס אין יכול להפטר אלא לאחר פינוי הדירה, אבל כל שעדיין לא פונה הדירה, חייב לשלם מלוא השכירות, וגם אם לא פונה באונס, מ"מ זהו חלק מלוא ההסכם שכל שלא פונה חייב לשלם, ע"כ.

ומי ששכר אולם שמחות, צינור וכדו' שצדקה אלא שצדקה לשלם על השכירות מחמת המדינה אסרה לקיים שמחות וסגרה מקומות נופש, הדבר בכלל מכת מדינה מבוואר בסמוך, וע"כ יש חובה להחזיר המקדמה. ואף באופן שאינו אלא מכה פרטית כיון ששכירותו אלו אינם בכלל שכירות קרקע אלא בכלל שכירות שימושים באותו מקום וכמו שבארנו בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ב, נראה שלכוננו על המשכיר להחזיר המקדמה כי לא חלה שכירות כלל ע"י נתינת מעות בלבד (ופעמים חל מדין סיטומתא, ע"י מש"כ בלידן שסי"א), ומשום שכירות הפועלים לצורך השירות באופן שחל קנין הדין כדלהלן אותיות ח' - ט'.

ו. חוק המלכות אם חשיב מכת מדינה

מעתה י"ל שבמננו בזמן התפשטות נגיף הקורונה שהאנשים הפסיקו לשלוח את בניהם למוסדות וכדו' ע"מ למנוע הדבקות חשיב מכת מדינה. ועוד כיון שע"פ הרואות הרשויות היה אסור לקיים לימודים או ללכת למקומות עבודה חשיב מכת מדינה כמבואר בהגהות אשר"י (שם) שכת' דאם הביטול מחמת גזירות המושל בעיר וא"א למלמדים ללמוד הו"ל מכת מדינה ונותן לו כל שכרו. והביאו הש"ך (סי' שלד ס"א) וכן הוא במרדכי (ב"י סי' שמג) הביאו הרמ"א (סי' שכא).

המשך בעמ' הבא

פניני הלכה

האם אפשר לברך ברכת האילנות על אילן הגדל בעציץ שאינו נקוב

בעקבות המצב הקיים כעת מחמת מגפת הקורונה, ישנם רבים שעדיין לא ברכו ברכת האילנות, ואין בסביבתם אילנות מאכל שיש בהם פריחה, ועלתה השאלה אם אפשר לברך ברכת האילנות על אילן הנטוע בתוך עציץ שאינו נקוב.

[וכבר מבואר במשנ"ב (סי' רכ"ו ס"ק א) משמיה דהאחרונים דהא דקאמרין בימי ניסן, אורחא דמילתא נקט שאז דרך ארצות החמים לבלבד האילנות, וה"ה בחודש אחר כל שרואה הבלבוב פעם ראשון מברך. ע"כ. וה"נ אם לא ראה לבלבוב האילנות בחודש ניסן יכול לברך אף כעת בחודש אייר.]

אמרין בברכות (מג.) האי מאן דנפיק בימי ניסן וחזי אילני דקא מלבב, אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהם בני אדם.

וכן פסקו הטור והשו"ע (סי' רכ"ו) - היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח, אומר ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם. ולי"ע אי שרי לברך ברכת האילנות על אילן שגדל בעציץ שאינו נקוב.

דהנה איתא בירושלמי (פ"ז דכלאים ה"ו) עציץ שאינו נקוב מעשרותיו מהלכה, ותרומתו אינה מדמעת, ואין חייבין עליה חומש. רבי יוסי בעי מהו לומר על פיתו המוציא לחם מן הארץ.

ומבואר דמספק"ל לירושלמי אם גדלו חטין בעציץ שאינו נקוב ועשה מהן פת, אי מצי לברך על הפת המוציא לחם מן הארץ או לא.

ואכן בחיי אדם (הל' ברכת הפירות כלל נ"א ס"י"ז) כתב - אחד מחמשת מיני דגן שגדל בעציץ שאינו נקוב ועשה ממנו פת, אינו מברך עליו המוציא לחם מן הארץ, דאינו נקרא לחם (כדאיתא בירושלמי כלאים ס"י"ז). אלא מברך עליו בורא מיני מזונות. מ"מ מברך עליו ברכת המזון (כדאיתא בברכות ריש פרק ג' שאכלו באכל טבל דמוק דנרע בעציץ שאינו נקוב, ועי' במג"א סי' קס"ח ס"ק ט"ז).

[ומ"ש דמ"מ מברך עליו ברכת המזון, הי"נ איתא בציון ירושלים (הנדפס על גליון הירושלמי שם) וז"ל - נשאלתי מק"ק טארניפאל למה נקט דוקא המוציא ולא שאל על ברכת המזון. והשבתי בפשיטות דעיקר הבעיא אי בעציץ שאינו נקוב נקרא ארץ שדיק לומר המוציא לחם מן הארץ וכו', ולכן לא בעי על בהרמ"ה וכו' עיי"ש.]

ובפנת הדביר (סי' ר"ג ס"ק א) כתב דמדברי הירושלמי נשמע דפרי שמברכין עליו בורא פרי האדמה כשגדל בקרקע, אם גדל בעציץ שאינו נקוב קאי בספק אם מברכין עליו בורא פרי האדמה או שהכל.

וכ"כ בחיי אדם הנזכר - וני"ל דה"ה דאינו מברך בורא פרי האדמה דלא נקרא אדמה אלא במחובר. אלא דהוסיף וכתב - אמנם על פירות האילן צ"ע אם מברך בורא פרי העץ, אם מקרי פרי, וגם אם נקרא עץ. וצ"ע לדבריו בנשמת אדם בסוף הל' לולב.

ושם (כלל קט"ב נ"א ס"ק א) האריך דלון לולב הגדל בעציץ שאינו נקוב אי שרי לצאת בו ידי חובה, והניח הדבר בצ"ע. ובתוך דבריו שם כתב דני"ל דה"נ מבעיא ליה לירושלמי אם מברכין על הפירות הגדלים בעציץ שאינו נקוב בורא פרי האדמה, דאדמה הוא נמי דוקא במחובר. אבל לברך בורא פרי העץ נ"ל דלא מספקא לירושלמי כלל דודאי מקרי עץ, עיי"ש.

הרי דסי"ל לדינא כהירושלמי אלא דנתספק אם ה"ה לענין ברכת בורא פרי העץ, ונטה יותר לומר דלענין ברכת בורא פרי העץ מצי לברך עליו, אך לענין מצות לולב הניח הדבר בצ"ע, וכן בהל' ברכות הניח הדבר בצ"ע אף לענין ברכת בורא פרי העץ.

ז. גזרם ביצוני

וכתב **בית דין הרמ"מ** (סי' לה) בעובדא שהשכירו חנות ושוב הטילה המלכות קצבה על הסחורות באופן שלא היו מרויחים, וכתב שאין המום בהחנות שהרי החנות לפנייה ואם לא ימכרו סחורה יעשו בה מלאכה, ולא דמי ליבש המעיין, משום שנהר הוא צורך השדה וכשחוכר השדה הו"ל כחוכר שדה ומעיין, אבל הכא הוא דבר הבא מבחוץ בעלמא ואינוו בדיון זה, ע"כ. וציון לדבריו **הש"ך** (שם סי' א) וכת' ע"ז **החת"ס** (ח"מ"מ סי' קסא) דסברא נכונה היא. והביאו **הפת"ש** (סי' א).

אלא דע"ז **בט"ז** (רס"ה ש"ל) שכת' שדבר חשיב מכת מדינה דא"א לזרז בבתים שבוער, ואין לומר דהא בבית גופא ליתא שום מכה, דהא בגזירות המושל שלא ללמוד דבמרכיז פסק דלא הוי מכת מדינה כיון דרוב העיר לא ברחו. ועיי"ש דזה דלא **כהמהר"מ מטיקטין** המובא **בש"ך** (סי' א) דס"ל דבכה"ג על השוכר לשלם. וביאר **המחנ"א** (שכירות יז) דנר' טעמו משום דס"ל דהמכה לא נזרה על הבתים אלא על האנשים, והמשכיר א"ל הא ביתא קמך. ועיי"ש **בש"ך** שהשאיר דברי המהר"ם בצ"ע. ומבואר דאף כשהגורם ביצוני אם מחמתו א"א להשתמש בגוף הבית חשיב מכת מדינה. ונר' דלא פליג עם הראנ"ח כי שאני הכא שהמכה מחייבת לברוח וע"כ חשיבא כמכה בגוף הבית, משא"כ בהא דהראנ"ח שהבית ראוי למכירתו אלא שיש מניעה צדדית לרווחים. **ה. דין ניכוי להבא**

ועי' **במה"מ פדואה** (סי' לט) שכת' שמה שמבואר שבמקום מכת מדינה מנכה לו מהשכירות אינו שייך אלא על מה שעבר, **אבל להבא יש לו דין אחר והיינו דין חזרה** כדן המשכיר חמור ומת או בית שנפל שנתבאר בעילי אות ג' שיכול לחזור, ולא דמי למשכיר חמור וחלה שאם ראוי ודיין למקצת מלאכה, שאין השוכר יכול לחזור בו כמבואר בר"ל ש"י, דשאני התם דאין מקצת לכל המלאכה שהשכיר לו, אבל במקום שנתקלקל השוכר לחזור לגמרי חוזר דמה לי קטלא כולא אה לי קטלא פלגא (ובנדון דשם מייירי שמפסיד מחמת גזרת השלטון חלק מהריוח מהלואות באמנה וה"ז כמתה לענין זה), ומי"מ מה שיכול לחזור היינו דוקא כשחוזר בו מיד שראה הקלקול, אבל אי שתמש בו אח"כ אמרנן דמחל כמבואר בסי' ר"ל"ב לענין מום במקח, ע"כ. ועי' **בפת"ש** (שם הגהה כ"ט ד"ה ומדבר) שכת' שמה שאומרים שאם לא חזר מחל היינו בדבר שצריך מעשה בחזרה כגון במקבל שדה שהיא ברשותו, וכשרוצה לחזור בדרך החזירי השדה לרשות המשכיר, אבל במקום שאין מעשה בחזרה כגון במלמד שאינו לומד, וכ"ש בבית שנשרף שאין מה להחזיר, לא אומרים שמה שלא חזר הפסיד, וממילא דנים דין ניכוי על העבר, ע"כ.

אולם **הדרכ"מ** (רס"ה ש"א) תמה על המהר"ם פדואה דמאי מיייתי ראייה מדין שכירות חמור שמת דאינו מכת מדינה לדבר שהוא מכת מדינה, וכן שבע מהא **דהמרדכי** (ש"ס) דאף על מה שלהבא שייך מכת מדינה ולא יוכל בעל הבית (התלמיד) לחזור בו. ולא דמי לקרקע דאכלה חגב דמנכה לו מן הכירות ולא אמרנן דכל ההפסד על השוכר ולא המשכיר (וכן ביאר דבריו בסמ"ע), ד"ל דדוקא בקרקע שעדיין ועומדת בחזקת המשכיר בזה אמרנן דגם הוא יפסיד משא"כ בשאר משכיר ולכך הוה כל ההפסד של שוכר מהא דבית שנשרף הנ"ל, ע"כ. ועי' **ברמ"א** (רס"ה ש"א) שהביא מח' לענין מלמד וכת' דהעיקר דאין חילוק במה שעבר או להבא. וכן מבואר בסי' של"ד (סי' א) ובסימן ש"י"ב (סי' יז) לענין שכירות קרקע.

והסמ"ע (סי' ש"א סי' ה) דחה דברי הרמ"א דאין טעם לומר שצריך בעה"ב לשלם למלמד כל ההפסד, ואדרבה מסתברא לומר כיון שמכת מדינה המושל והשוכר שוין בדבר ואין לומר שמוזל לו שום אחר, ועוד דקיי"ל בסי' של"ד שדבר שאינו שכיר ולא הו"ל למידע לא לבעה"ב ולא למלמד, הוה פסידא דמלמד ודפוהל דהן באים להוציא, ולא חילקו שם בין מכת מדינה לאין מכת מדינה. וזה דמי להא דאיתא בסימן ש"י"א ע"ב ב' דאם א"ל ספינה זו ויין זה שחולקים ההפסד, ע"כ.

והט"ז (ש"ס) כת' שהסמ"ע לא דק **דבהגהות אש"ר** (ש"ס) כת' בפירושו שנתן לו כל שכרו. ומהא דסימן של"ד לא קשה, כי לא מייירי ממכת מדינה ולא הוה פסידא רק לזה לחוד, אבל בכל מקום שיש מכת מדינה וה"ז דכל ההפסד על בעה"ב דמזל ידידיה גרים, וכן הוא בהמה"מ פדואה בסי' פ"ו שבמכת מדינה הוא כל ההפסד על בעה"ב, ע"כ. וביאר **בפת"ש** (ש"ס ד"ה והט"ז) דלשית הט"ז צ"ל שבהיהא דמלמד בעה"ב הוא כעין משכיר, אע"פ שלמעשה הוא שוכר את המלמד.

וכן **הש"ך** (סי' א) דחה דברי הסמ"ע, אלא דשוב כת' דמטעם אחר נרא' שאין דברי המרדכי במלמד סתירה לדברי מהר"ם פדאו"י דהתם לא לתד מכאן ואילך ולא היה אפשר לו ללמוד עוד א"כ **כשהגיע סוף הזמן הוי כמו לעבר**, משא"כ בתנות וכה"ג דהחזיק התנות לעין יודו י"ל דה"ל לחזו' ולא חזר מחל וזה לא שייך במלמד אלא בבית שנשרף, והשתא אי"ש דהלא מהר"ם גופיה בתשו"ס פ"ו כתב במלמד כהמרדכי, ע"כ. ובשמעו דלמעשה מסכים למהר"ם פדואה.

והנתיבות (סי' של"ד סי' א) כת' שהעיקר כהרמ"א, וביאר דהא דבאכלה חגב אינו מנכה לו ובשוכר חמור ההפסד על המשכיר אף במכה פרטית, כי בשוכר חמור נעשה האונס בגוף הבהמה של המשכיר, ודמי באמת לנמצא מום במקח. ועוד דאע"פ שיכול לומר להשוכר מולך גרם, כיון שגופה של בהמה ששייך המשכיר איתרע ובמזלו יש משכיר נעשה, משא"כ באכלה חגב דנעשה האונס רק בפירות ולא בגוף השניג המשכיר כלל. ועיי"ש שטעם שבמלמד ההפסד על בעה"ב, היינו משום שיעקר שכרו הוא שימור וזוה לא גזר המושל, כיון שלא נאנס בגוף הדבר ששכרו לעשות דהיינו השימור, חייב לשלם, **משא"כ בחלה הנער או שברח מחמת דבר, שאננס מחמת גוף הדבר ששכרו שאין לו לשמור דפטור**, ע"כ. ועי' **בחת"ס** (סי' קסא) המובא **בפת"ש** (ש"ס).

ט. במקום ספק

במקום שיש ספק כת' **המהר"ם פדואה** (סי' לט) שאם הוא בקרקע, קרקע בחזקת המשכיר קיימא (כמבואר **בשו"ע** סי' ש"י"ב סי' ט"ו) והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואע"ג דהשוכר עדיין לא נתן השכירות, צריך לשלם. ועי' **בפת"ש** (פ"ה הגהה זו פ"א אות ח). ועי' **בקצות** (סי' שכ"ב סי' א) שכת' ע"פ **המהר"ם מרוטנבורג** (סי' ש"פ) שבמקום ספק כיון דקיי"ל כל היכא דקיימא ממונא תיקום, ואפי' בספקא דתיקו, א"כ הכא נמי אין המשכיר צריך להחזיר כלום. אלא דעיי"ש שמי"מ כת' שיחלוקו ותמה ע"ז הקצות דכיון שיש ספק המוציא מחבירו עליו הראיה. ומסקי שודאי שבה"ב ביד המוחזק.

והמוחזק ביציק אם חשיב מוחזק כלאורה תלוי במח' הפוסקים דחשיב כשטר והתנונו מחייב לשלם. ודעת **האג"מ** (ח"מ"מ ח"ב סי' טו) דהוי כתשלום ממש כי אסור לבטלו ע"פ דינא דמלכותא. ודעת **הגר"שז"א והגר"י פישר זצ"ל** (הציק בהלכה פ"א ע"ב ב הגה 27) שחשיב כדבר שיש בו ערך עצמי בגין סחירותו. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון שני"ז. ועל כן יש להמנע מלהפקידם או להעבירם לאחר, כיון שהוא ספק מוחזק.

מעתה י"ל דבני"ד כיון שמדי' פלוגתא לא יצאנו המוציא חבירו עליו הראיה. ומי"מ כבר הורה **החת"ס** (אורח"מ כ"ל ז סי' י) במעשה שהיה שראוי להתפטר שלם חצי. וכן הורו מחשובי הדיינים שליט"א באר"י. אבל שמי"מ הכל לפי הענין שהרי עם המלמדים מוסרים שיעורים דרך הטלפון וכדו' ודאי שע"ז צריך לשלם. מאידך יש לנכות את ההוצאות השוטפות שאין צורך להוציאם כעת כגון הוצאות נקיון, מזון וכדו'. וכן אם המלמדים הוצאו לחלית. וכן כל כיוצא בזה. וכן פסקו בענין זה **בני"ד זקב - ב"ב**. ובמקום שאין חובה לשלם אלא הפועל או המלמד הוא נזקק נראה שניתן לשלם לו מכספי מעשר, ועי' בשמעתא עמיקא גליון פ"ה בענין לשלם שכר לימוד ממעות מעשר.

י. מנהג המדינה, הסכם על דעת החוק

ומי"מ עי' **בשו"ע** (סי' רלב סי' ו) שבמקום שיש מנהג במדינה הולכים לפי המנהג. ועי' **באג"מ** (ח"מ"מ סי' עב) שבמקומות שיש חוק שהיה קיים לפני העסקה וע"כ הדבר פשט כמנהג ברור הולכים לפי המנהג. וכן פסק **הגר"שז"א זצ"ל** (משפט שלמה ח"ג סי' א). וכמו כן כל הדיינים נאלמו כשלא התנו אחרת במפורש, אבל אם התנו הכל הולך לפי התנאי. וכן במקומות שיש תקנון מקובל ועי"ד כן משתלם עבור השכירות כי אין זה בכלל מכת מדינה, אפי' מבטלים השכירות ומפנים חפציהם שבאופן זה סי' ה). ועי"כ במקום שחתמו הסכם ע"פ דיני המדינה אמרנן דעל דעת כן ירד.

מסקנא דדינא

העולה לדניא, א' עובדים, מלמדים וכדו', שאין בידיהם למלאות תפקידים מחמת מכת מדינה כגון התפשטות מגיפה, י"א שההפסד הגורם מחמת זה הוא על בעל הבית (המעסיק והורי התלמידים) ועליו לשלם משכורתא אע"פ שלא עבדו. וי"א שעליהם להתחלק בהפסד בשווה. ולמעשה כיון שיש מח' דבראם הבעל הבית מוחזק בממון מעיקר הדין אינו חייב לשלם. ומי"מ ראוי להתפטר לשלם חצי. (והכל לפי הענין שאם המלמד עדיין מלמדו דרך טלפון וכדו' יש לשלם על כך. מאידך יש לנכות את ההוצאות השוטפות שאין צורך להוציאם כעת כגון הוצאות נקיון, מזון וכדו', וכן אם המלמדים הוצאו לחל"ת). ב' אם העובדים או המלמדים כבר קיבלו משכורתם אינם חייבים להחזיר כי הם מוחזקים בממון. ואם מחזיקים ביציקם הדבר שנוי במח' ועל כן יש להמנע מלהפקידם או להעבירם לאחר. ג' במקום שיש מנהג במדינה או תקנת בי"ד הולכים לפי המנהג או תקנת הבי"ד. וכן אם חתמו הסכם ע"ד החוק וכדו', או שיש תקנון מקובל ועי"ד כן משתלמים, הכל הולך אחר התקנון. ד' נראה שאבאונים שפטור מלשלם אלא שהפועל וכדו' נזקק, רשאי לשלם שכרו ממעשר כספים. ה' שוכר שמחמת מכת מדינה לא יכל לזרז בדירה וכדו' פטור משתלמים. ו' שוכר שטסו למדינות אחרות ועתה אין בידיהם לחזור עקב ביטול טיסות של החברות או סגירת שדי התעופה חייבים לשלם עבור השכירות כי אין זה בכלל מכת מדינה, אפי' מבטלים השכירות ומפנים חפציהם שבאופן זה פטורים מכאן ולהבא. (ולענין שכירות אולמות וכדו' עי' משי"כ לעיל אות ה').

אולם **בפתח הדבר** נקט דלא קיימ"ל כהירושלמי, מאה איתא בבבלי (ברכות מ"ז ע"ב) דחיתין שגדלו בעציץ שאינו נקוב ועשה מהן פת מברך על הפת ג' ברכות, וכיון דברכינן עליה ג' ברכות מברך בתחילה המוציא, כדאיתא בתוספתא (פ"ד דברכות) כל שמברך עליו תחילה המוציא מברך עליו ג' ברכות, וה"ה איפכא. עיי"ש שהאר"ך בזה והביא טעמים נוספים. והעלה לדניא דעל פת המושל מיני דגן הגדל בעציץ שאינו נקוב המונח בארץ מברך המוציא לחם מן הארץ. ועל פרי הגדל בו מברך בורא פרי האדמה. וכן העלה לדניא **הש"י חמד** (מערכת הכי' כלל ק) דעל פת מעציץ שאינו נקוב מברך המוציא לחם מן הארץ. אלא דעיי"ש דביאר דעיי"ש פתח הדבר "שעציץ שאינו נקוב המונח על הארץ". היינו משום דאם אין העציץ מונח על גבי קרקע אינו נקרא גידולי קרקע כלל.

ועי' עוד **בקרן אורה** (מנחות ע.) דנקט דספק הירושלמי קאי דוקא לענין ברכת המוציא לחם מן הארץ, נוסח נוסח הברכה המוציא לחם מן הארץ, דכיון שגדל בעציץ שאינו נקוב לא מקרי גידולו מן הארץ. אבל מדאורייתא ודאי דמקרי לחם, והי"נ לענין ד' מינים שפיר הוי פרי העץ אע"פ שגדל בעציץ שאינו נקוב. וסיים דנראה דגם בורא פרי העץ יכול לברך, רק בורא פרי האדמה למאי דקיי"ל דיצא גם על פירות האילן, בעציץ שאינו נקוב איכא לסיפוקי כמו המוציא לחם מן הארץ, אבל מלשון המנחה בברכות דתנן על דבר שאין גידולו מן הארץ כלל מברך שהכל משמע שיכול לברך בורא פרי האדמה על הגדל בעציץ שאינו נקוב ע"ש.

והנה לדעת החיי אדם, יל"ע בזה אף בעציץ נקוב המונח ע"ג מרצפות, דאפשר דחשיב כאינו נקוב מחמת הרצפות. ובפרט בבית שאינו קומת קרקע. וכמו שהאריכו האחרונים בזה לענין איסורי שביעית. [ועי' **במנחת שלמה** (ח"א סי' מ"א סי' ב) דכתב דעציץ נקוב שעומד ע"ג רצפה אפשר דכיון דהרצפה קבועה ומחוברת יפה עם הקרקע רואים את הרצפה כצונמא שע"ג קרקע, ואם הניח אפר ע"ג צונמא וזרע בתוך העפר הרי פשוט דחשיב ממש כזרע בארץ. והניח הדבר בצ"ע].

והי"נ יש להסתפק אי מצי לברך על אילן הגדל בעציץ שאינו נקוב ברכת האילנות, שהרי נוסח הברכה "ישברא בריות טובות ואילנות טובות [וי"ג טובים]", ושמא לא מקרי אילן.

ואף דהחיי אדם בהל' ברכות ציין לדבריו בנשמת אדם בהל' לולב ושם נטה לומר דשפיר מיקרי עץ. מי"מ בהל' ברכות הניח הדבר בצ"ע. ואי"כ לדעתו אכתי יש להזהר דבר. [וכן להבנת הש"י חמד בדבריו פתח הדבר כל שאין העציץ מונח ע"ג קרקע לא מקרי גידולי קרקע כלל].

העולה לדניא - היכא דאפשר לא יברך ברכת האילנות על אילן הגדל בעציץ שאינו נקוב [או על אילן הגדל בעציץ נקוב המונח ע"ג רצפות ובפרט שלא בקומת קרקע]. מיהו בשעת הדחק יכול לברך אף על אילן זה.

פניני מוסר

עניני שבת קודש מעלת וקדושת השבת (יז)

כל מלאכתך עשויה ע"י ההתנדבות בקדושת השבת - ויעשית כל מלאכתך, כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה (רש"י). כל מלאכתנו עשויה? וכל איך זה אפשר? הרי יודע האדם שכמה וכמה דברים הניח באמצעיתם בערב שבת, ויצטרך לסיימם בשבוע הבא?

אך דבר זה נרש מהאדם, שהתנדבותו בקדושת השבת תהיה כל גדולה שאף אם יעמוד בערב שבת באמצע עסק גדול ומטריד מאד, משיכנס השבת לא ימצא בנפשו שום נטיית רצון להרהר בו כלל. כי לעומת עוצם קדושת השבת כל דברי העולם הזה כאין וכאפס נחשבים לו, כי כולם כאחד אינם אלא הכנות לתכלית, והשבת הרי היא התכלית הרוחנית של הבריאה עצמה". (מכתב מאלה"ו ח"ב עמ' 14)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבמעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': *6761 יש להקיש 3-3-1 שלווחה 65

ניתן לתרום דרך "נררים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

הגליון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© שמעתא עמיקתא - להפצת הגליון במקום מגוריהם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: Amikta571@gmail.com

